
THE PEDAGOGICAL DIMENSION OF THE FAIRY TALE

Maria-Rocselana VERDEȘ

Lecturer PhD, "Constantin Brâncuși" University of Târgu Jiu / C.T. G.G.M.

Abstract: *The formative dimension of the fairy tale at a general level. As for the definition of the fairy tale, it is found in both linguistic and non-linguistic dictionaries, and the term "FAIRY TALE" is considered by philologists to be an entry word or title word belonging to the common lexicon. The fairy tale has the role of creating strong personalities among students, giving positive and negative examples, with the students opting for a type of character with whom they identify.*

Keywords: *fairy tale, pedagogical dimension, students, methodology*

**Contact details
of the
author(s):** Mail: verdes.rocselana@gmail.com

Introducere

Basmele îi fascinează pe educabili, preșcolarii sau elevi, transpunându-i în spațiul și timpul în care se realizează acțiunea, stârnind în sufletul lor curat primele sentimente și provocându-i să urmărească acțiunea care îi captează. Ascultând basmele, educabilii se identifică cu personajele și trăiesc împreună cu ele aventuri emoționante, căutând binele, frumosul și adevărul, care triumfă întotdeauna. Prin temele pe care le abordează, basmele le oferă elevilor situații pentru înțelegerea și rezolvarea unor probleme de viață, prin soluții la conflicte, temeri și probleme interioare, care le provoacă educabililor nesiguranță. Nesiguranța și alte probleme ale acestora precum: furia, cearta, plânsul, indiferența etc., sunt, deci, înlăturate prin învățătura pe care ei o descoperă din context. Eroii basmelor le oferă elevilor modele perfecte, îi învață cinstea, adevărul, curajul, credința, devotamentul.

Valențe pedagogice ale basmelor pentru elevii din clasele primare

Cuvântul „basm” este definit în DEXI ca „1. Specie în proză a epicii (populare), a cărei narațiune are elemente fantastice, supranaturale care simbolizează forțele binelui și ale răului în lupta pentru și împotriva fericirii omului. 2. Fig. Năsocire, minciună”¹ sau prin sinonimele: poveste, fabulă, legendă²

(Dicționarul Etimologic) și născocire, minciună³ (Dicționarul Limbii Române Moderne). Continuând analiza definițiilor oferite de dicționare pentru cuvântul „basm” se disting definițiile substanțiale bazate pe genul proxim și diferența specifică. Iese astfel în evidență faptul că genul proxim al cuvântului „basm” apare diferit formulat de la o definiție la alta și de la un cuvânt la altul din aceeași clasă (precum „poveste”, „legendă”)⁴.

Basmul este o operă de creație literară, cu o geneză specială, o oglindire în orice caz a viții în moduri fabuloase; prin urmare, supunerea lui la analiza critică este nu numai posibilă, ci și obligatorie, din ea decurgând atât adevăruri estetice, cât și observații de ordin structural folcloric.

„Principal, geneza basmului este următoarea. Un subiect A spune unui subiect B, dintr-o carte sau din auzite (și nu trebuie exclusă nici invenția personală), o istorisire. B o transmite mai departe, nu chiar întocmai, adesea punând de la sine și nu o dată, ci de fiecare dată altceva, când povestește. C o transmite lui D și așa mai departe”⁵. Se vorbește mult de contaminație, înțelegându-se prin asta influențarea unui basm de către altul și mai ales contopirea mai multor fragmente de basme într-unul nou. Naratorul nu e contaminat, inconștient, ci aplică esteticește procedeul cel mai ușor spre a face față oral, într-un timp limitat, sarcinii sale. Ceea ce preocupă principal, este de a transmite în materie fabuloasă o idee morală potrivită cu locul unde se află („răsp plățirea hârniceii”, la o șezătoare; „norocul săracului”, acolo unde se află nemulțumiți de soarta lor etc.). Este cu neputință să inventeze pe loc intriga. Atunci recurge la situații-șablon, la momente, ca să zicem așa, prefabricate.

„Basmul este un gen vast, depășind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, știință, observație morală etc. Caracteristica lui este că eroii nu sunt numai oameni, ci și anumite ființe himerice, animale. Ființele neomenești din basm au psihologia și sociologia lor misterioasă. Ele comunică cu omul, dar nu sunt oameni. Când dintr-o narațiune lipsesc acești eroi himerici, nu avem de a face cu un basm”⁶. Povestirea, îndeosebi basmul, este prețuită și iubită pentru că lumea ei nu cunoaște îngrădiri, pentru că în basme totul apare natural și de la sine înțeles, pentru că nu lasă neîmplinită nici o dorință, nici o apirație. Basmele prezintă lumea așa cum ar dori-o povestitorii și ascultătorii lor. Trecerea eroilor prin desfășurarea narațiunii este întotdeauna ascendentă, omul învinge zmeii și balaurii, îl păcălește pe diavol, cel din urmă ajunge cel dintâi, băiatul sărac trece toate probele și se însoară cu fata de împărat, săracul devine, datorită faptelor sale, foarte bogat. Așadar, basmul este poezia dorințelor împlinite, funcția lui definindu-se ca evadare din îngrădirile realității cotidiene. În basm se împlinesc visele poporului, năzuințele lui spre o viață fericită și mulțumită. În lumea basmelor, binele învinge întotdeauna răul, frumosul biruie urâtul⁸. În „Mica enciclopedie a poveștilor românești”⁷.

Basmul a devenit o operă care-l conduce pe educabil spre cunoașterea vieții în multitudinea ei de aspecte, dar reprezintă și un ghid în înțelegerea normelor și a valorilor etice care patronează existența. Citind un basm, atât adultul, cât și elevul își selectează exemple de fapte și comportamente, percepând ființa umană ca pe o entitate superioară, capabilă să înfrunte și să stăpânească natura, înfruntând destinul și adunând experiență. În basm, precum în viața reală, munca înobilează personajele și, numai prin intermediul ei, acestea își vor depăși condiția, urcând pe scara socială. Respectul pentru sfatul înțelepților constituie fundamentul pentru valoarea individului.

Abaterea de la normele etice, tradiții și obiceiuri atrage după sine pedeapsa colectivității, în acest fel restaurându-se echilibrul și asigurându-se evoluția într-un univers duplicitar. Nu de puține ori, în lumea basmului se apelează la pedeapsa capitală cu scopul de a demonstra că „răul trebuie tăiat de la

rădăcină”: „Pân-aici, spânule! Și odată mi ți-l înșfăcă cu dinții de cap, zboară cu dânsul în înaltul cerului și apoi, dându-i drumul de-acolo, se face spânul până jos praf și pulbere”⁸.

Divinitatea este și ea prezentă uneori la judecată, ceea ce se dovedește că în multe basme ea hotărăște destinul celor care au comis fapte ce contravin normelor etice impuse de societate și nu eroul: „Tată, eu îi iert și pedeapsa să o ia de la Dumnezeu. Noi vom ieși la scara palatului și vom arunca fiecare câte o săgeată în sus și Dumnezeu, dacă vom fi cineva greșiți, ne va pedepsi.

Așa făcură. Ieșiră câte trei frați în curte, dinaintea palatului, aruncară săgețile în sus și, când căzură, ale fraților celor mai mari le căzură drept în creștetul capului și-i omorâră, dar a celui mai mic îi căzu dinainte.”⁹

Invidia, clevetirile și egoismul sunt considerate racile ce amenință existența umană, fapte pentru care iertarea nu poate fi acceptată, nici concepută. În basmul „Înșir-te mărgăritare” de Petre Ispirescu, pedeapsa capitală este unica soluție, dar și un avertisment pentru o întreagă comunitate: „Atunci boierul, amărât de amăgirea și înșelăciunea țigăncii, porunci și aduse din herghelie doi armbăsari neînvățați. Apoi legă pe țigancă de coardele cailor, împreună cu un sac de nuci și le dete drumul să se ducă în lume și unde cădea nuca, cădea și bucățica, până ce nu se mai alese nici praful de dânsa.”¹⁰

Un alt aspect etic întâlnit în basme este implicarea părinților în creșterea și modelarea personalității viitorilor eroi, fapt care constituie o permanentă dovadă că aceste legături sunt baza și trăinicia unității dintre oameni. Atitudinea față de părinți devine în basm un criteriu al colectivității de apreciere și măsurare a comportamentului eroului, de acordare a dreptului la respect în cadrul comunității din care face parte. Legăturile dintre părinți și copii pot fi asigurate și de obiecte obișnuite, dar care au darul de a transmite vești. În basmul „Ileana cea șireată”, „împăratul chemă pe fiicele sale la sine, le grăi vorbe blânde și părintești și dete apoi la fiecare câte o floare frumoasă, câte o păsărică veselă și câte un măr fraged”¹¹.

Basmele aduc în lumină ideea că antidotul tuturor bolilor „lumești” se află în elementele naturii. Leacurile din basme devin spectaculoase pentru că sunt o expresie a dăruirii, a bunătății și a respectului față de semenii, prefigurând astfel un deziderat: de a nu mai exista boli care să nimicească trupul și sufletul pentru specia umană.¹²

Valorificarea basmului în procesul de predare-învățare se impune, nu numai pentru faptul că această specie, alături de fabulă, povestire etc. constituie o sursă de inspirație pentru literatura cultă, ci și datorită bogăției de sensuri și valori etice pe care educația le prelucrează și le transmite apoi grupurilor-țintă cărora se adresează – preșcolari, elevi. Basmul sensibilizează elevii, le stimulează interesul și-i angajează plăcut în efortul de învățare și de gândire creatoare, contribuind la exercitarea unei influențe pozitive în procesul de formare a profilului moral. Acesta, fiind operă universală prin temă, prin idei, prin tehnica povestirii, basmul dezvăluie cititorilor o altfel de lume miraculoasă, interesantă și unică, desfășurată într-un timp universal și etern, *illo tempore*. Mesajul pe care îl oferă are o puternică forță generalizatoare, adresându-se tuturor segmentelor de vârstă și orientându-le spre noi acumulări de valori.

Basmul contribuie la formarea personalității preșcolarilor și elevilor din ciclul primar, cu extindere ideatică la perioada gimnazială și la cea liceală. Se știe faptul că dezvoltarea morală a personalității este rezultatul interdependenței dintre determinarea externă, întruchipată de morala socială (ideal, valori, norme, reguli) și autodeterminarea internă, reprezentată de factorii subiectivi,

proprii fiecărui individ (experiență, capacitate de înțelegere, interese, trebuințe, aspirații, stări afective). În acest sens, educația morală are drept scop formarea individului ca subiect moral, care gândește, simte, acționează în spiritul cerințelor și exigențelor morale impuse de societate, ale idealului, valorilor, normelor și regulilor pe care le presupune educația morală. Din scopul educației morale se desprind cele două deziderate principale: formarea conștiinței morale și formarea conduitei morale. Educația moral-civică își pune amprenta atât asupra indivizilor, cât și asupra relațiilor interumane. Prin urmare, se disting cele două obiective principale: primul, care se referă la formarea conștiinței morale, în plan interior, cu cele trei componente: componenta cognitivă (reprezentări, noțiuni și judecăți morale), componenta afectivă (emoții, sentimente) și convingerile morale (deprinderi obișnuite de comportare, morală și trăsături pozitive de caracter).

Educabililor li se solicită deseori să empatizeze cu personajele, în urma analizei morale și, de cele mai multe ori, aceștia aleg calea binelui, indicând pe eroul pozitiv, fiul de crai, Prâslea, Făt-Frumos, Păcală etc., însă, nu de puține ori, elevii aleg drept model personajul negativ – Spânul, zmeul, Genarul. Cum însuși George Călinescu remarca, „Zmeii sînt nu rareori hoți”¹³. „Un zmeu în chip de nor fură pe Ileana Cosînzeana: «pe la jumătatea căii, cerul se întunecă și un nor gros se ivi drept deasupra, tunete și trăsnete începură să huiască, o ploaie grăunțoasă porni să pice și ca prin minune Ileana Cosînzeana pieri»”¹⁴.

Concluzia

Basmul reprezintă specia literară (populară sau cultă) care transmite elevilor valori morale - binele și răul – și, totodată, invită la reflecție, stârnește imaginația și îi determină pe educabili să înțeleagă diferența dintre bine și rău, oricât ar fi de atractiv, uneori, personajul negativ.

Profeosrul pentru educație timpurie și cel pentru învățământul primar au sarcina de a îi introduce pe elevi în lumea basmelor și de a le face parte din viața lor interioară, de a-i captiva și câștiga pentru lectură și pentru a crea basme.

Foot notes:

1. Dima, E., (coord.), (2007), Dicționar explicativ ilustrat al limbii române, Chișinău, Editura ARC, Editura GUNIVAS, p. 198.
2. <https://dexonline.ro/definitie-der/basm>, [accesat la data de 10.02.2025].
3. <https://www.webdex.ro/dictionarul-limbii-romane-moderne>, [accesat în 10.02.2025].
4. Spirea, I., E., Basmul și importanța lui în educație, București, Editura Aura Cristi & Andrei Potlog, 2011, pp. 8-10.
5. Călinescu, G., (1965), Estetica basmului, București, Editura pentru literatură, p. 6.
6. *idem*, p. 5.
7. Pop, M., (1973), Folclor Literar Românesc, București, Editura Didactică și Pedagogică, pp. 266-267.
8. Creangă, I., (1931), Povestea lui Harap Alb, București, Editura Socec & Co., p. 28.
9. Ispirescu, P., (2014), Basme, București, Editura Litera, p. 117.
10. *idem*, p. 90.
11. <https://www.povesti-pentru-copii.com/ioan-slavici/ileana-cea-sireata.html>, [accesat în 10.02.2024]
12. Spirea, I., E., (2011), Basmul și importanța lui în educație, București, Editura Aura Cristi & Andrei Potlog, p. 33.
13. Călinescu, G., (1965), Estetica basmului, București, Editura pentru literatură, p. 10.
14. *idem*, p. 13.

References:

1. Călinescu, G., (1965), Estetica basmului, București, Editura pentru literatură.
2. Creangă, I., (1931), Povestea lui Harap Alb, București, Editura Socec & Co..
3. Dima, E., (coord.), (2007), Dicționar explicativ ilustrat al limbii române, Chișinău, Editura ARC, Editura GUNIVAS.
4. Ispirescu, P., (2014), Basme, București, Editura Litera.
5. Pop, M., (1973), Folclor Literar Românesc, București, Editura Didactică și Pedagogică.
6. Spirea, I., E., (2011) Basmul și importanța lui în educație, București, Editura Aura Cristi & Andrei Potlog.

Webgrafia:

1. <https://dexonline.ro/definitie-der/basm>.
2. <https://www.webdex.ro/dictionarul-limbii-romane-moderne>.
3. <https://www.povesti-pentru-copii.com/ioan-slavici/ilcana-cea-sireata.html>